

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของผู้นำชุมชนภาค
รัฐบาล และภาคเอกชน ด้านการสอนประชาชนและบริการชุมชนในโรงเรียนมัธยมเพื่อ
พัฒนาชนบท ในเขตการศึกษา 7
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้นำชุมชนภาครัฐบาลกับภาค
เอกชน ด้านการสอนประชาชนและบริการชุมชนในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท
ในเขตการศึกษา 7
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการปฏิบัติจริงของผู้นำชุมชนด้านการสอนประชาชน
และบริการชุมชนในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท
4. เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การเลือกตัวอย่างประชากร ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างประชากรผู้นำชุมชน
ภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนมัธยมเพื่อ
พัฒนาชนบท ในเขตการศึกษา 7 โดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling)
สุ่มชุมชนที่เป็นที่ตั้งโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท 5 แห่ง จากทั้งหมด 8 แห่ง ผู้นำ
ชุมชนทุกคนใน 5 แห่ง นี้คือ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา รวมทั้งหมดจำนวน 190 คน เป็น
ภาครัฐบาล 101 คน ภาคเอกชน 89 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภท

ก. แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ
- ตอนที่ 2 เป็นคำถามแบบประมาณค่าเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำชุมชนด้านการสอนประชาชนและบริการชุมชนที่มีในโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท
- ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่าและปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาของผู้นำชุมชนในการดำเนินงานด้านการสอนประชาชนและบริการชุมชน ร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท และขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหานั้น

ข. การสัมภาษณ์ หลังการวิเคราะห์แบบสอบถามแล้ว ได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารของโรงเรียนในโครงการมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท เพื่อประโยชน์ในการอภิปรายผล รวมทั้งสิ้น 11 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนด้วยตนเอง โดยมีหนังสือแนะนำตัวจาก คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้ว่าราชการในแต่ละจังหวัด เพื่อขอความร่วมมือให้ผู้วิจัยได้พบกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้การร้อยละ

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของผู้นำชุมชน ด้านการให้ความรู้และบริการชุมชนที่มีในโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท โดยใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล บทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้นำชุมชนภาครัฐบาลและภาคเอกชน ด้านการให้ความรู้และบริการชุมชน ร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

4.4 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ด้านการให้ความรู้และบริการชุมชน โดยใช้คามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรวบรวมสรุปข้อเสนอแนะ โดยการแจกแจงความถี่

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพทั่วไปของผู้นำชุมชน

1.1 สถานภาพทั่วไปของผู้นำชุมชนภาคีรัฐบาล สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนภาคีรัฐบาล จำนวน 97 คน ที่ตอบแบบสอบถามมานั้น เป็นชาย 72 คน คิดเป็นร้อยละ 74.23 เป็นหญิง 25 คน คิดเป็นร้อยละ 25.77

ส่วนใหญ่ร้อยละ 27.84 มีอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี รองลงมาคือ อายุ 20-30 ปี มีร้อยละ 26.80 และอายุ 31-40 ปี มีร้อยละ 23.71 ผู้นำชุมชนที่มีอายุมากกว่า 50 ปี มีจำนวนร้อยละ 11.34 ส่วนผู้นำชุมชนที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 10.31

ภูมิลำเนาเดิมของผู้นำภาคีรัฐบาลส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นนั้น คือมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดนั้นแต่ต่างอำเภอกับที่ทำงานปัจจุบัน ร้อยละ 37.11 อยู่ในตำบลหรืออำเภอเดียวกับที่ทำงาน ร้อยละ 27.84 ที่เหลือมาจากจังหวัดอื่น ๆ คือมาจากจังหวัดในภาคเหนือ ร้อยละ 17.53 จังหวัดในภาคใต้ ร้อยละ 4.12 จังหวัดในภาคกลาง ร้อยละ 10.31 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 1.03 และเป็นชาวกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 2.06

ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบของผู้นำชุมชนภาคีรัฐบาล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งนายอำเภอ ปลัดอำเภอ ร้อยละ 9.28 กำนัน ร้อยละ 7.22 ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 22.68 สารวัตรกำนัน ร้อยละ 4.12 พัฒนาการ ร้อยละ 12.37 ศึกษาธิการอำเภอ หรือผู้ช่วย มีจำนวนร้อยละ 4.12 เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน ร้อยละ 1.03

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พนักงานอนามัย ผดุงครรภ์ ร้อยละ 20.62 และเจ้าหน้าที่
กระทรวงเกษตร คือ เกษตรอำเภอก เกษตรตำบล เคหกิจเกษตร มีจำนวนร้อยละ
18.56

ในค่านระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน ผู้นำภาครัฐบาล
จำนวนร้อยละ 30.93 ดำรงตำแหน่งปัจจุบันมากกว่า 10 ปี อยู่ในตำแหน่ง 3-5 ปี
ร้อยละ 20.62 เป็นผู้เพิ่งมารับตำแหน่งในท้องถิ่นนี้ คือไม่เกิน 2 ปี ร้อยละ 29.90
และจำนวนน้อยที่สุด คือร้อยละ 18.56 ดำรงตำแหน่งปัจจุบันเป็นระยะเวลา 6-10 ปี
ผู้นำชุมชนภาครัฐบาลส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษา ป.4 - ป.7 คือ
มีถึงร้อยละ 28.87 รองลงมาคือ ใ้รับการศึกษาระดับ ม.ศ.5 หรือ ปวช. มี
จำนวนร้อยละ 25.77 และอนุปริญญา หรือ ปวส. ร้อยละ 20.62 ผู้นำชุมชนภาค
รัฐบาลที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีร้อยละ 16.49 และเป็นผู้ที่ใ้วุฒิทาง
นักธรรมหรือบาลี ร้อยละ 2.06

1.2 สถานภาพทั่วไปของผู้นำชุมชนภาคเอกชน สรุปได้ว่า ผู้นำชุมชน
ภาคเอกชนที่ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คือ เป็นชาย ร้อยละ
85.39 และเป็นหญิง ร้อยละ 14.61

ผู้นำชุมชนภาคเอกชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.70 มีอายุอยู่ระหว่าง
41-50 ปี รองลงมาร้อยละ 26.97 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี และร้อยละ 24.72
มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวนน้อยที่สุดคือร้อยละ 5.62 มีอายุระหว่าง 20-30 ปี

ผู้นำภาคเอกชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.19 เป็น
คนในท้องถิ่นนี้ คือมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในตำบล หรืออำเภอเดียวกับที่ทำงานปัจจุบัน อยู่
ในจังหวัดเดียวกับที่ทำงานปัจจุบันแต่ต่างอำเภอ ร้อยละ 37.08 เป็นคนจังหวัดอื่น
เพียงร้อยละ 15.73 คือมาจากจังหวัดในภาคเหนือ ร้อยละ 4.49 มาจากภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ และภาคกลาง เท่า ๆ กัน คือ ร้อยละ 5.62

สำหรับตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งให้ตอบได้เพียงหน้าที่เดียว นั้น
ปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นกรรมการสภาตำบล ร้อยละ 19.10 เป็นกรรมการ
หมู่บ้าน ร้อยละ 34.83 เป็นผู้แทนสตรีเด็กและเยาวชน ร้อยละ 7.87 เป็นหัวหน้า
กลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 11.24 เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข ร้อยละ 8.99 เป็นผู้นำ

กลุ่มอาชีพ ร้อยละ 7.87 และเป็นเจ้าอาวาสวัด ร้อยละ 10.11

ผู้นำชุมชนภาคเอกชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 40.45 ได้รับความเลือกเป็นผู้นำหรือดำรงตำแหน่งปัจจุบันมาแล้ว 3-5 ปี รองลงมา ร้อยละ 31.46 เป็นผู้นำมาเป็นเวลา 6-10 ปี และร้อยละ 17.98 เป็นผู้นำมาแล้วมากกว่า 10 ปี เป็นผู้นำในระยะเวลา 1-2 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นจำนวนร้อยละ 10.11

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริงและความคาดหวังของผู้นำชุมชนด้านการสอนประชาชนและบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท พบว่า

2.1 ผู้นำชุมชนภาครัฐบาล

ผู้นำชุมชนภาครัฐบาล มีบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการสอนประชาชนร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ดังนี้

ก. ในการให้ความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่ประชาชน มีการปฏิบัติจริงในระดับค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการจัดกลุ่มสนใจ การจัดการศึกษาแบบเสรี ฝึกอาชีพระยะสั้นและอบรมสาธิต ให้ความรู้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน

ข. การปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อเยาวชน มีการปฏิบัติจริงในระดับน้อย นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อแสดงผลงานของนักเรียนและเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งผู้นำภาครัฐบาลมีบทบาทร่วมด้วยอยู่ค่อนข้างมาก

ค. ด้านการปลูกฝังให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชน ผู้นำภาครัฐบาลมีส่วนร่วมค่อนข้างมากในกิจกรรมพัฒนาชุมชน เป็นวิทยากร ให้บริการสถานที่วัสดุอุปกรณ์ ได้รับความแต่งตั้งเป็นกรรมการที่ปรึกษาของโรงเรียนและมีส่วนในการเชิญชวนให้ประชาชนมาร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียน แต่สำหรับการจัดทัศนศึกษาพาครูโครงการพัฒนาท้องถิ่นในท้องถิ่นอื่น ๆ มีการปฏิบัติจริงในระดับน้อย

ง. การปลูกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี ผู้นำภาครัฐบาลมีการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับน้อยเกือบทุกกิจกรรม ยกเว้นการร่วมกับโรงเรียนและหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องให้ข่าวสารของทางราชการ

สำหรับความคาดหวังที่ผู้นำชุมชนภาครัฐบาลมีต่อบทบาทด้านการสอนประชาชนนั้น ผู้นำภาครัฐบาลเห็นว่าควรจะมีบทบาทร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท

ในการให้ความรู้แก่ประชาชนในระดับค่อนข้างมากทุกด้านและทุกกิจกรรม โดยให้ความสำคัญตามลำดับ ทั้งนี้ การให้ความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับอาชีพ การปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่องาน การปลูกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี และการปลูกฝังให้ประชาชนเกิดความรู้สึกชอบต่อชุมชน และจะเห็นว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทการสอนประชาชนของผู้นำชุมชนภาคีรัฐบาลนั้นสูงกว่าบทบาทที่ผู้นำภาครัฐบาลปฏิบัติจริงในทุก ๆ ด้าน

ในการบริการชุมชน ผู้นำภาครัฐบาลมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชุมชน ดังนี้

ก. การบริการชุมชนด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ มีการปฏิบัติจริงในระดับน้อย ยกเว้นการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลิตจัดหาหรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย เชื้อเห็ด พันธุ์ปลาแก่ประชาชน

ข. การบริการด้านสุขภาพอนามัย ผู้นำภาครัฐบาลมีบทบาทปฏิบัติจริงค่อนข้างมากในการให้บริการ เอกสารและอุปกรณ์ในการวางแผนครอบครัว อนามัยแม่และเด็กและงานโภชนาการ การมีส่วนร่วมเรื่องน้ำสะอาด สนับสนุนการผลิตอาหารเสริมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียนอาสาสมัคร เพื่อปรับปรุง พัฒนาสุขภาพชุมชน การสงเคราะห์ผู้ป่วยที่ยากไร้ และการแนะนำหญิงมีครรภ์ให้ไปฝากครรภ์และรับการตรวจตามนัด แต่มีบางกิจกรรมที่ผู้นำภาครัฐบาลยังมีการปฏิบัติจริงน้อย คือ บริการด้านการป้องกันโรคติดต่อ การให้ความร่วมมือในการบริการยาสานัญประจำบ้านและการปฐมพยาบาล

ค. การบริการชุมชนด้านวัฒนธรรม ผู้นำภาครัฐบาลมีการปฏิบัติจริงน้อย กิจกรรมที่มีการปฏิบัติจริงน้อย ได้แก่ การให้ความร่วมมือจัดทำประวัติท้องถิ่น บุคคลสำคัญ ปุชนิยสถาน ประเพณี นิทานและเพลงพื้นเมือง การจัดพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการจัดบริการอุปกรณ์ในงานพิธีต่าง ๆ แก่ประชาชน ส่วนการจัดให้มีดนตรี การละเล่นพื้นเมือง ศิลปะประจำชาติและการร่วมจัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่นนั้น ผู้นำภาครัฐบาลมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงในระดับค่อนข้างมาก

ง. ในการบริการชุมชนด้านนันทนาการ ผู้นำภาครัฐบาลมีส่วนร่วมในการจัดอบรมการเล่นดนตรี ขี่ม้า ฟ้อนรำ กีฬา และให้บริการเรื่องสถานที่ วัสดุ

อุปกรณ คนตรี กีฬา แก่ประชาชนในท้องถิ่นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก แต่ผู้นำภาครัฐบาล และโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท ยังมีบทบาทในการจัดสถานที่พักผ่อน สนามเด็กเล่น ในชุมชนในระดับน้อย

จ. การบริการชุมชนด้านเผยแพร่ข่าวสารร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบทนั้น ผู้นำภาครัฐบาลมีการปฏิบัติจริงในระดับค่อนข้างมาก ทั้งการให้ข่าวสาร ให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและการให้ความร่วมมือในการจัดทำป้ายประกาศ หรือกระจายเสียง แต่ในการจัดทำเอกสาร เพื่อให้ความรู้และข่าวสารแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ยังมีการปฏิบัติจริงในระดับน้อย

สำหรับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทในการบริการชุมชนกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท ผู้นำภาครัฐบาลมีความคาดหวังสูงกว่าการปฏิบัติจริงทุกด้าน โดยเห็นว่า ผู้นำภาครัฐบาลควรจะมีบทบาทในการบริการชุมชนตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ บริการด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ บริการด้านสุขภาพอนามัย บริการด้านเผยแพร่ข่าวสาร บริการด้านวัฒนธรรม และบริการด้านนันทนาการ

2.2 ผู้นำชุมชนภาคเอกชน

ผู้นำชุมชนภาคเอกชน มีบทบาทที่ปฏิบัติจริงในการสอนประชาชนร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ดังนี้

ก. การให้ความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่ประชาชน มีการปฏิบัติจริงในระดับน้อย โดยเฉพาะการจัดหน่วยแนะนำส่งเสริมความรู้และอาชีพเคลื่อนที่ ถัดมา คือ การจัดอบรมสาธิตให้ความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับอาชีพ มีเพียงกิจกรรมเดียวที่ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในระดับค่อนข้างมาก คือ การรวมจัดกลุ่มสนใจ การศึกษาเบ็ดเสร็จ ฝึกอาชีพระยะสั้น

ข. ในการปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อเยาวชน ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงในระดับน้อยเกือบทุกกิจกรรม โดยเฉพาะการใช้สื่อมวลชนปลูกฝังความรับผิดชอบต่อเยาวชน ถัดมา คือ เรื่องการประสานงานร่วมมือและการประชุมชี้แจง วางแผนร่วมกันระหว่างคณะครู กรรมการโรงเรียน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชน เพื่อหาแนวทางหรือวิธีการที่จะปลูกฝังให้ประชาชน

รับผิดชอบต่อเยาวชน ส่วนการร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อแสดงผลงาน แสดงความสามารถของเด็กนักเรียนและเยาวชนในท้องถิ่นนั้น ผู้นำภาคเอกชนมีการปฏิบัติจริงในระดับค่อนข้างมาก

ค. การปลุกฝังประชาชนให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชน ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทค่อนข้างมากในกิจกรรมพัฒนาชุมชน เช่น เป็นวิทยากร บริการค่านสถานที่ อุปกรณ์ การเชิญชวนให้ประชาชนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน และได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการที่ปรึกษาของโรงเรียน แต่ในการร่วมกับโรงเรียนจัดทัศนศึกษาภาคโครงการพัฒนาท้องถิ่นในที่อื่น ๆ ผู้นำภาคเอกชนมีการปฏิบัติจริงน้อยมาก

ง. ค่านการปลุกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดีร่วมกับทางโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทนั้น ผู้นำภาคเอกชนมีการปฏิบัติจริงน้อย ในการให้ความรู้ทางกฎหมายสำหรับประชาชน การร่วมกันเผยแพร่พลเมืองดีตัวอย่าง และการจัดสันตนาการในชุมชนเพื่อคึงคูกจิตใจและผ่อนคลายอารมณ์ของประชาชนไม่ให้มีวุ่นวายในอบายมุข แต่สำหรับการช่วยเหลือชาวสารของทางราชการนั้น ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทในระดับค่อนข้างมาก

สำหรับความคาดหวังที่ผู้นำชุมชนภาคเอกชนมีต่อบทบาทค่านการสอนประชาชนนั้น ผู้นำภาคเอกชนเห็นว่าควรจะมีบทบาทร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในการให้ความรู้แก่ประชาชนในระดับค่อนข้างมากทุกค่าน โดยให้ความสำคัญตามลำดับ ดังนี้ การให้ความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับอาชีพ การปลุกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี การปลุกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อเยาวชน และการปลุกฝังประชาชนให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชน และจะเห็นว่า ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทการสอนประชาชนของผู้นำภาคเอกชนนั้นสูงกว่าบทบาทที่ผู้นำภาคเอกชนปฏิบัติจริงในทุกค่าน

ในการบริการชุมชน 5 ประการนั้น ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ดังนี้

ก. การบริการชุมชนค่านความรู้ทั่วไปและอาชีพ กิจกรรมที่ผู้นำภาคเอกชนมีการปฏิบัติจริงร่วมกับทางโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในระดับค่อนข้าง

มาก ได้แก่ การร่วมผลิตจัดหาหรือแนะนำแหล่งผลิตปุ๋ย เชื้อเห็ด พันธุ์ปลาแก่ประชาชน กิจกรรมที่มีการปฏิบัติจริงระดับน้อย ได้แก่ การให้ยืมวัสดุ อุปกรณ์ ในการประกอบอาชีพ การประสานงานให้ความร่วมมือกับโรงเรียนจัดสหกรณ์ร้านค้า จัดหน่วยสาธิต หน่วยบริการ การให้ความร่วมมือจัดตลาดนัดจำหน่ายผลผลิตราคาถูกแก่ประชาชน และการติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิตให้ประชาชน

ข. การบริการชุมชนด้านสุขภาพอนามัย ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทปฏิบัติจริงค่อนข้างมากในการมีส่วนร่วมเรื่องน้ำสะอาด คือ ช่วยผลิตภาชนะเก็บน้ำสะอาด มีส่วนร่วมขุดลอกแหล่งน้ำในหมู่บ้าน ส่วนกิจกรรมอื่น เช่น บริการเรื่องวางแผนครอบครัว บริการด้านการป้องกันโรคติดต่อ การผลิตอาหารเสริมสำหรับเด็ก ก่อนวัยเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียนอาสาสมัคร เพื่อปรับปรุงและพัฒนาสุขภาพนิคมชุมชน การบริการยาสีฟันประจำบ้านและการปฐมพยาบาล การช่วยสงเคราะห์ผู้ป่วยที่ยากไร้ การแนะนำหญิงมีครรภ์ให้ไปฝากครรภ์และรับการตรวจตามนัด กิจกรรมเหล่านี้ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงในระดับน้อย

ค. การบริการชุมชนด้านวัฒนธรรม ผู้นำชุมชนภาคเอกชนมีบทบาทปฏิบัติจริงร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในระดับน้อยเกือบทุกกิจกรรม น้อยที่สุด คือ การให้ความร่วมมือจัดพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น รองลงมาคือ จัดบริการอุปกรณ์ในงานพิธีต่าง ๆ แก่ประชาชน การจัดทำประวัติท้องถิ่น บุคคลสำคัญ ปูนียสถาน ประเพณี นิทาน เพลงพื้นเมืองของท้องถิ่น และการจัดดนตรี การละเล่นพื้นเมือง ศิลปะประจำชาติ ตามลำดับ ส่วนการประสานงานหรือร่วมจัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทปฏิบัติจริงร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในระดับค่อนข้างมาก

ง. การบริการชุมชนด้านนันทนาการร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ของผู้นำภาคเอกชนนั้น มีการปฏิบัติจริงค่อนข้างมากในกิจกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดอบรมและให้บริการด้านขับร้อง ดนตรี และกีฬาแก่ประชาชน ส่วนการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนและหน่วยงานอื่นเพื่อจัดสถานที่พักผ่อน สนามเด็กเล่นให้กับชุมชน ยังมีบทบาทปฏิบัติจริงในระดับน้อย

จ. ในการบริการชุมชนด้านเผยแพร่ข่าวสารร่วมกับโรงเรียน

มัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ผู้นำภาคเอกชนมีการปฏิบัติจริงในระดับน้อย ทั้งการให้ชาว-
 สार การให้โรงเรียนมัธยมวัสดุอุปกรณ์และการให้ความร่วมมือในการทำเอกสาร เพื่อ
 เผยแพร่ความรู้ ชาวสารแก่ประชาชน แต่ในการให้ความร่วมมือจัดทำป้ายประกาศ
 กระจายเสียง ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงค่อนข้างมาก

สำหรับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทในการบริการชุมชนร่วมกับ
 โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ผู้นำภาคเอกชน มีความคาดหวังสูงกว่าการปฏิบัติจริง
 ทุกด้าน โดยผู้นำภาคเอกชนเห็นว่าควรจะมีบทบาทในการบริการชุมชนในระดับคณ-
 ขางมาก ตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ คือ บริการชุมชนด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ
 บริการด้านสุขภาพอนามัย บริการชุมชนด้านเผยแพร่ข่าวสาร บริการชุมชนด้าน
 วัฒนธรรม และการบริการชุมชนด้านนันทนาการ

3. ผลการ เปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้นำชุมชนภาครัฐบาลและ
 ภาคเอกชน ด้านการ สอนประชาชนและบริการชุมชนที่มีในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนา
 ชนบทด้วย t-test ปรากฏว่า

3.1 ด้านการ สอนประชาชน

ก. การให้ความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับอาชีพ ผู้นำภาค
 รัฐบาลและผู้นำภาคเอกชน มีการปฏิบัติจริงแตกต่างกันในทุกกิจกรรม บทบาทที่
 แตกต่างกันมาก คือ การมีส่วนร่วมกับโรงเรียน จัดกลุ่มสนใจ จัดการศึกษาเบ็ดเสร็จ
 และฝึกอาชีพระยะสั้น บทบาทเหล่านี้ผู้นำภาครัฐบาลมีการปฏิบัติจริงมากกว่าภาค
 เอกชน

ข. บทบาทด้านการ ปลุกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อ
 เยาวชนของผู้นำชุมชนภาครัฐบาลและผู้นำภาคเอกชน ไม่แตกต่างกัน

ค. บทบาทที่ปฏิบัติจริงด้านการปลุกฝังประชาชนให้เกิดความรับ-
 ผิดชอบต่อชุมชนของผู้นำภาครัฐบาลและภาคเอกชนไม่แตกต่างกัน

ง. บทบาทที่ปฏิบัติจริงด้านการปลุกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี
 ของผู้นำภาครัฐบาลและผู้นำภาคเอกชน ไม่แตกต่างกัน

3.2 คำนการบริการชุมชน

ก. การบริการชุมชนด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ ผู้นำภาค
 รัฐบาลและผู้นำภาคเอกชน มีบทบาทที่ปฏิบัติจริงแตกต่างกันเพียงกิจกรรมเดียว คือ
 การให้ประชาชนยืมวัสดุ อุปกรณ์บางอย่างในการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้นำภาครัฐบาล
 มีการปฏิบัติจริงมากกว่า ส่วนกิจกรรมอื่นในการให้บริการชุมชน ด้านความรู้ทั่วไป
 และอาชีพของผู้นำทั้งสองภาค ไม่แตกต่างกัน

ข. การบริการชุมชนด้านสุขภาพอนามัยของผู้นำภาครัฐบาลและ
 ผู้นำภาคเอกชน มีการปฏิบัติจริงแตกต่างกันในบางกิจกรรม เช่น การให้บริการ
 เอกสารและอุปกรณ์วางแผนครอบครัว อนามัยแม่และเด็ก และงานโภชนาการ บริการ
 ด้านการป้องกันโรคติดต่อ การสนับสนุนการผลิตอาหารเสริมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน
 และการส่งเคราะห์หุ่ยที่ยากไร ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ผู้นำภาครัฐบาลมีการปฏิบัติจริง
 มากกว่าภาคเอกชน ส่วนบทบาทที่ไม่แตกต่างกัน คือ การมีส่วนร่วมผลิตภาชนะเก็บ
 น้ำสะอาด สร้างถังน้ำประปาขนาดเล็กในหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมขุดลอกแหล่งน้ำ
 การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมนักเรียนอาสาสมัคร เพื่อปรับปรุงพัฒนาสุขภาพิบาลชุมชน และ
 การให้ความร่วมมือในการบริการยาสามัญประจำบ้าน การปฐมพยาบาล

ค. บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการบริการชุมชนด้านวัฒนธรรมของ
 ผู้นำภาครัฐบาลและผู้นำภาคเอกชนไม่แตกต่างกัน

ง. บทบาทที่ปฏิบัติจริงในการบริการชุมชนด้านนันทนาการของ
 ผู้นำภาครัฐบาลและผู้นำภาคเอกชนไม่แตกต่างกัน

จ. บทบาทในการบริการชุมชนด้านเผยแพร่ข่าวสารของผู้นำ
 ภาครัฐบาลและผู้นำภาคเอกชน แตกต่างกันอยู่บางกิจกรรม เช่น การให้ข่าวสาร
 การให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารแก่ประชาชน และการให้ความ
 ร่วมมือในการจัดทำเอกสารเพื่อให้ความรู้และข่าวสารแก่ประชาชน ส่วนกิจกรรมที่
 มีบทบาทไม่ต่างกัน คือ การให้ความร่วมมือในการจัดทำป้ายประกาศ และกระจาย-
 เสียง

4. ปัญหาของผู้นำชุมชนในการสอนประชาชนและบริการชุมชนร่วมกับ
 โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท และขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา สรุปได้ว่า

4.1 ปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้นำชุมชนประสบในการดำเนินงานร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท ได้แก่

ปัญหาค่างบประมาณ เป็นปัญหาที่ผู้นำชุมชนประสบมากเป็นอันดับแรก เพราะในการสอนและบริการชุมชนซึ่งเป็นบทบาทใหม่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบท ยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนการอบรมและฝึกวิชาชีพของประชาชน และรองมา คือ ขาดเงินงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนโครงการพัฒนาต่าง ๆ

ปัญหาค่าขนส่ง เป็นปัญหาอันดับสองที่ผู้นำชุมชนประสบในการดำเนินงานร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท แต่ที่ประสบในระดับน้อยปัญหาค่าขนส่ง ได้แก่ การที่ทางโรงเรียนขาดความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำชุมชนภาคเอกชน การที่ท้องถิ่นขาดผู้นำหรือตัวแทนประชาชนที่จะช่วยงานด้านพัฒนาชุมชน ปัญหาการคมนาคมไม่สะดวก ขาดพาหนะในการเดินทาง ปัญหาความปลอดภัยจากโจรผู้ก่อการร้าย ส่วนการขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นปัญหาสิ่งแวดลอมที่นับเป็นอุปสรรคมาก

ปัญหาค่าตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ ครู บุคลากรในโรงเรียนเอง เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นนับเป็นปัญหาสำหรับการดำเนินงานในระดับน้อยเกือบทั้งหมด และปัญหาเรื่องภาษาที่ใช้สอนของบุคลากรซึ่งไม่ใช่คนท้องถิ่นนั้นก็ยังเป็นปัญหาในระดับน้อยมาก สิ่งทีผู้นำชุมชนคิดว่าเป็นปัญหามากในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล คือ การที่งานประจำของเจ้าหน้าที่รัฐบาลและผู้นำภาคเอกชนมีมาก จึงมีเวลาบริการชุมชนได้น้อย

4.2 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาของผู้นำชุมชนในการให้ความรู้และบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท สรุปได้ดังนี้

ก. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาค่าตัวบุคคล สรุปได้ว่า

ครูและบุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท

- ควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อจูงใจ

ให้ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนศรัทธา ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน

- ควรใช้เวลาจากการสอน งานภายในโรงเรียน เพื่อมีส่วนร่วมกับการทำงานต่าง ๆ ของหมู่บ้านบาง

- บุคลากรในโรงเรียนควรมีโอกาสฝึกฝน หาความรู้เพิ่มเติมทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ

- ผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ต้องหาวิธีประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรู้จัก เข้าใจและให้ความร่วมมือกับโครงการพัฒนาชุมชนของโรงเรียน

เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยม-
เพื่อพัฒนาชนบท

- ควรมีการอบรมเพื่อให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลระดับท้องถิ่นเข้าใจนโยบายรวมในการพัฒนาชุมชน เกิดทัศนคติที่ดีต่อการให้ความร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานอื่นในระดับท้องถิ่น

- งานพัฒนาชนบทเป็นหน้าที่ของหน่วยงานระดับท้องถิ่นอยู่แล้ว ดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงต้องแบ่งเวลาและวางแผนงานให้รัดกุม ไม่ควรอ้างว่างานประจำมีมากจึงมีเวลาบริการชุมชนน้อย

ประชาชน และผู้นำท้องถิ่น

- ประชาชนควรเลือกผู้นำที่มีความเสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างแท้จริง โดยไม่คำนึงแต่ผลประโยชน์ของตนเอง

- ผู้นำท้องถิ่นต้องให้ความสนใจเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว เข้าใจปัญหาอันแท้จริงของท้องถิ่น และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

- รัฐบาลควรส่งเสริมการศึกษาและอาชีพให้กับประชาชนในชนบท เพื่อให้เขามีความกินอยู่ดีขึ้น มีกำลังที่จะช่วยพัฒนาท้องถิ่นของเขาเอง

ข. ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาค้นสิ่งแวคล้อม สรุปได้ว่า

- ควรปรับระบบบริหารหน่วยงานในส่วนภูมิภาคให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนปรับปรุงกลไกการทำงานของข้าราชการในท้องถิ่นให้ดีขึ้น

- ควรมีการประสานงานกันอย่างจริงจังระหว่างหน่วยงาน
รัฐบาลที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาชนบท

- รัฐควรเพิ่มบริการด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทาง
ไฟฟ้า บริการด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านความปลอดภัย แก่ประชาชนใน
ท้องถิ่นชนบทให้มากขึ้น

ค. ขอเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาความจนประมาณ

- การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางควรคำนึงถึงสภาพ
ปัญหาของชนบทให้ตามความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่น

- แต่ละท้องถิ่นควรมีการระดมทรัพยากรภายในท้องถิ่น
มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยทำให้ทราบข้อเท็จจริงซึ่งควรจะนำมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่ว ๆ ไปของผู้นำชุมชน พบว่า ใน
บรรดาผู้นำชุมชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนา
ชนบทนั้น ประกอบด้วยผู้นำภาครัฐบาลซึ่งได้แก่ ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่จาก 4
กระทรวงหลัก และภาคเอกชน ซึ่งได้แก่ ตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งนับว่า
เป็นไปตามหลักการ ของกระบวนการพัฒนาชุมชนซึ่ง เน้นความสัมพันธ์ ความร่วมมือกัน
ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในฐานะเป็นหุ้นส่วน มีภาระหน้าที่ซึ่งต้องอาศัยซึ่งกัน
และกัน ¹

ผู้นำชุมชนในเขตการศึกษา 7 ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่
ทำงานอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลดียิ่งสำหรับงานพัฒนาชนบท เพราะจะทำให้มีความ

¹ National Association of Social Workers, Community
Development and Community Organization (New York, 1961), p.23.

เข้าใจสภาพพื้นฐานและปัญหาของชนบทได้ดีกว่าคนอื่น นอกจากนี้ยังเป็นผลดีในค่านที่จะสามารถเข้ากับประชาชนได้ดี ได้รับความเชื่อถือจากประชาชน และไม่คอยมีปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัย เรเวดี ไชยพาน¹ ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมของผู้นำชุมชนในหมู่บ้านพัฒนาดีเคน ได้ให้ข้อสังเกตว่า หมู่บ้านพัฒนาดีเคนมักมีจำนวนผู้นำที่อยู่ในหมู่บ้านมาตั้งแต่เกิดมากกว่าผู้นำที่ย้ายภูมิลำเนามาจากที่อื่น ซึ่งประการนี้อาจมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้นำได้

ในค่านวิถีการศึกษานั้น ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจบการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะผู้นำภาคเอกชนยังมีผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นจำนวนน้อย และเจ้าหน้าที่รัฐบาลเองก็ยังมีผู้ที่ได้รับปริญญาตรีหรือสูงกว่าเพียงร้อยละ 16.49 นับว่าระดับการศึกษาของผู้นำและของประชาชนในท้องถิ่นก็เป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคของงานพัฒนาชนบท แต่อย่างไรก็ตาม ผู้นำชุมชนเหล่านี้ก็มีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนมาพอสมควร คือส่วนใหญ่ทำงานมานาน 3 ปีขึ้นไป และก็มีไม่น้อยที่ทำงานหรือได้รับตำแหน่งมา 6-10 ปี หรือมากกว่า 10 ปีขึ้นไป² พันธ์ บุญยรัตพันธุ์³ กล่าวถึง ความสำคัญของประสบการณ์ในการทำงานของผู้นำว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะยังเป็นคนมีความรู้มาก เห็นมาก มีประสบการณ์มาก จะทำให้ชาวบ้านยอมรับนับถือยิ่งขึ้น พันธ์ บุญยรัตพันธุ์ ได้ให้ความหมายของผู้นำชุมชนในฐานะเป็นนักพัฒนาชุมชนว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีบุคลิกดีเคน ประกอบด้วยมีความสามารถพิเศษ และที่สำคัญคือต้องเป็นผู้ที่กลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้นยอมรับ และพร้อมที่จะปฏิบัติตาม

¹ เรเวดี ไชยพาน, "พฤติกรรมผู้นำที่เป็นอุปสรรคและ/หรือส่งเสริมงานพัฒนาชุมชน," หน้า 82.

² จากตารางที่ 4-5.

³ สัมภาษณ์ พันธ์ บุญยรัตพันธุ์, ที่ปรึกษากรมการพัฒนารัฐบาลและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท 23 พฤษภาคม 2527.

2. จากการศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงและความคาดหวังของผู้นำชุมชนด้านการสอนประชาชนและบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท พบว่า

ผู้นำชุมชนภาครัฐบาลในระดับท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทค่อนข้างมากในการให้ความรู้ทั่วไปและอาชีพ กับการบริการชุมชนด้านสุขภาพอนามัยและบริการด้านเผยแพร่ข่าวสารแก่ประชาชน ส่วนการให้ความรู้และบริการชุมชนด้านอื่น ๆ ยังมีบทบาทในระดับน้อย

ผู้นำชุมชนภาคเอกชน มีบทบาทในการให้ความรู้และบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท อยู่ในระดับน้อย ยกเว้นเพียงด้านเดียว คือ การให้บริการชุมชนด้านนันทนาการ ที่มีบทบาทร่วมกับโรงเรียนค่อนข้างมาก

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญผู้อำนวยการโครงการพิเศษ (สคศ.) กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรับผิดชอบโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทโดยตรง ถึงวิธีการและแนวทางในการร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชนบท ผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการพิเศษ ได้อธิบายชี้แจงว่า¹ มีหน่วยงานรัฐบาลหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่พัฒนาชนบท เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมอนามัยและกรมการปกครอง หน่วยงานเหล่านี้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องการพัฒนาชนบทดีกว่าครู เพราะงานพัฒนาชนบทเป็นหน้าที่หลักของเขา ดังนั้น โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทจึงเข้าร่วมในรูปของการเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน ให้ความปรึกษาและรับปัญหาของประชาชน ให้บริการด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ วิทยากร ตลอดจนลงมือปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชนเอง เช่นที่โรงเรียนบางลิ่วทยา จังหวัดสุพรรณบุรี แต่เนื่องจากการสอนประชาชนและบริการชุมชนเป็นบทบาทใหม่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบท และเป็นงานรองนอกเหนือจากงานหลักของสถาบันการศึกษา ซึ่งได้แก่ การสอนและอบรมนักเรียน ดังนั้น ส่วนใหญ่โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทจะเน้นการประสานงานกับหน่วยงานอื่นมากกว่าลงมือทำเอง

¹ สัมภาษณ์ เปรมวดี รอดแพทย์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการพิเศษ กรมสามัญศึกษา, 18 พฤษภาคม 2527.

จากผลการวิจัยที่ปรากฏออกมาว่า ทั้งผู้นำชุมชนภาครัฐบาล ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาชนบทโดยตรง และผู้นำภาคเอกชน ยังมีบทบาทร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท ไม่น่านักในการให้ความรู้และบริการชุมชน เกี่ยวกับเรื่องนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า สาเหตุที่โครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั้ง ๆ ที่เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นเพราะทางโรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ประชาชนและหน่วยงานอื่นในระดับท้องถิ่นยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงานของโครงการ โรงเรียนจึงไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร¹ ซึ่งเหตุผลนี้สนับสนุนข้อค้นพบของ ปรีชา นิพนธ์พิทยา ที่ว่า ปัญหาหนึ่งในการดำเนินงานโรงเรียนชุมชน คือ ปัญหาความร่วมมือการประสานงานจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในท้องถิ่นซึ่งอาจเป็นเพราะขาดผู้รับผิดชอบการประสานงานโดยตรง และโรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี²

พจน์ บุญยรัตพันธุ์³ อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการประสานงานของโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทว่า หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่พัฒนาชนบท พยายามหาวิธีที่ดีที่สุดมาพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้นแทบทุกหน่วยงานมุ่งส่งเสริมอาชีพ หรือมุ่งจัดเรื่องน้ำสะอาด ฯลฯ กลุ่มเป้าหมายก็เป็นกลุ่มเดียวกันทุกหน่วยงาน แม้กระทั่งโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทก็มีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน แต่การดำเนินงานพัฒนาชนบทที่เป็นอยู่ ต่างฝ่ายต่างทำ โดยคิดวางแผนของตนเองมีความสำคัญวางแผนของผู้อื่น จึงไม่สนใจงานของคนอื่น นับว่า

¹ สัมภาษณ์ ดร.สมพร แสงชัย, นายอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย, 23 เมษายน 2527.

² ปรีชา นิพนธ์พิทยา, "การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษา 1," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 103.

³ สัมภาษณ์ นายพจน์ บุญยรัตพันธุ์, ที่ปรึกษากรมการพัฒนาชุมชนและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท, 23 พฤษภาคม 2527.

เป็นการซ้ำซ้อนที่จำเป็นต่อการประสานงานระหว่างกระทรวงหลักอย่างจริงจัง การประสานงานกันนั้นอาจทำได้ 2 นัย คือ

1. ประสานควยแผน คือ วางแผนงานร่วมกัน แบ่งหน้าที่การงานกันทำ

2. ทำงานแบบพึ่งพาอาศัยกัน ถึงจะเป็นคนละหน่วยงาน งานคนละชนิด แต่ก็พึ่งพาช่วยเหลือกันได้

การที่ไม่กำหนดแผนปฏิบัติด้านการให้ความรู้และบริการชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร (Job Description) ทำให้เป็นปัญหาในการปฏิบัติอย่างยิ่ง สำหรับหน่วยงานอื่นซึ่งมีการปฏิบัติจริงในงานพัฒนาชนบทในพื้นที่ยากจน เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย ต่างก็มีแผนปฏิบัติงานที่สะดวกต่อการปฏิบัติจริง และประเมินผลงาน แต่ในส่วนของหน่วยงานกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษา ยังไม่มีแผนปฏิบัติชัดเจน แม้แต่ครู บุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทเองก็ยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง¹ ในรายงานการประชุมปฏิบัติการผู้บริหารโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.) ได้สรุปปัญหาด้านการพัฒนาชุมชนว่า ครูไม่เข้าใจบทบาทของตนเองชัดเจน ขาดความรู้ประสบการณ์ และความสำนึกในงานพัฒนาชุมชน ซึ่งปัญหานี้ทำให้เกิดความลังเลในการปฏิบัติงาน² และข้อสรุปนี้ก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณี ทองดี ซึ่งพบว่า บุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ยังขาดความพร้อมทาง

¹ สัมภาษณ์ พิงพิศ คุลยพัทธ์, หัวหน้าฝ่ายเคหกิจเกษตร กองส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 10 พฤษภาคม 2527.

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการประชุมปฏิบัติการผู้บริหารโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.), หน้า 132.

ความรู้พื้นฐานในการพัฒนาชุมชน และความรู้ความเข้าใจในบทบาทของผู้นำการพัฒนาชุมชน¹

การส่งเสริมอาชีพเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของชาวชนบท ให้ความรู้และบริการด้านสุขภาพอนามัย และการเผยแพร่ข่าวสารนั้น เป็นเรื่องที่หน่วยงานพัฒนาชนบทเกือบทุกหน่วยงานกำลังดำเนินการอยู่และมีกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียวกัน โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท จึงได้รับความร่วมมือในเรื่องนี้เป็นพิเศษ สังกัด มิตทิกติ² ซึ่งศึกษาการบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงราย พบว่า ผู้บริหาร ครู และประชาชนทั้งที่เป็นเกษตรกรและไม่ใชเกษตรกร ต้องการให้โรงเรียนมัธยมศึกษา บริการชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพในระดับมากและมากที่สุด และงานวิจัยของ ณิชชัย สิงหนะตร³ ที่พบว่า ผู้นำท้องถิ่นต่างมีความเห็นว่า ครูควรมีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้านนอกเหนือจากงานสอนหนังสือ แสดงว่า ทั้งบุคลากรในโรงเรียนและประชาชน ต่างก็ยอมรับบทบาทใหม่ของโรงเรียนว่ามีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนได้

เกี่ยวกับความคาดหวังของผู้นำชุมชนในการร่วมมือกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท เพื่อให้ความรู้และบริการชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน

¹ วรณี ทองดี, "ศึกษาเปรียบเทียบถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน มพช. รุ่นที่ 1 รุ่นที่ 2 รุ่นที่ 3 เกี่ยวกับการใช้โรงเรียนเพื่อการพัฒนาชุมชน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 128.

² สังกัด มิตทิกติ, "การบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงราย," (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525).

³ ณิชชัย สิงหนะตร (ผู้แต่งรวมใน พัทธ์ สุจ่านงค์ และคณะ), การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 97.

มีความเห็นว่า ควรจะมีบทบาทร่วมกับโรงเรียนในการสอนประชาชนและบริการชุมชน ในระดับค่อนข้างมากทุกด้าน ทั้งนี้เป็นเพราะผู้นำชุมชนเห็นว่า โรงเรียนเป็น สถานที่ที่มีความพร้อม มีครูที่มีความรู้ความสามารถที่จะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง และช่วยเหลือประชาชนได้ ดังนั้น เมื่อโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบทจัดให้มีการสอนประชาชนและบริการชุมชน จึงทำให้ผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น มีความคาดหวังต่อกิจกรรมของโรงเรียนสูง และต้องการที่จะมีบทบาทร่วมด้วยในระดับค่อนข้างมาก ดังงานวิจัยของ อิศราพร จันทรพราว¹ ที่พบว่า ผู้นำชุมชน และผู้บริหารมีความคาดหวังในบทบาทของครูคานการสอนและบริการชุมชนสูงกว่า ความคาดหวังของตัวครูเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ครู และบุคลากรในโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบทนั้นเองที่จะเป็นผูกระตุ้น ยั่วยุ ให้ประชาชนและหน่วยงานอื่นเกิดความสนใจ ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

3. จากการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้นำชุมชนภาครัฐบาล และผู้นำภาคเอกชน ในการสอนประชาชนและบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท ด้วยค่าที (t-test) ปรากฏผล ดังนี้

บทบาทที่ผู้นำภาครัฐบาลและผู้นำภาคเอกชน มีการปฏิบัติจริงต่างกัน คือ

1. การให้ความรู้ทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับอาชีพ บทบาทที่แตกต่างกันมาก คือ การมีส่วนร่วมกับโรงเรียนจัดกลุ่มสนใจ จัดการศึกษาเบ็ดเสร็จ และฝึกอาชีพระยะสั้น ซึ่งเป็นบทบาทที่ผู้นำภาครัฐบาลมีการปฏิบัติจริงมากกว่าภาคเอกชน
2. การบริการชุมชนด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ แตกต่างกันในกิจกรรมการให้ประชาชนยืมวัสดุอุปกรณ์บางอย่างในการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้นำชุมชนภาครัฐบาลมีบทบาทมากกว่า

¹ อิศราพร จันทรพราว, "ความคิดเห็นของครู ผู้บริหารการศึกษา และผู้นำชุมชน เกี่ยวกับบทบาทและการปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบทในเขตการศึกษา 7," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 101.

3. การบริการชุมชนด้านสุขภาพอนามัย แตกต่างกันในบางกิจกรรม เช่น การให้บริการเอกสารและอุปกรณ์วางแผนครอบครัว อนามัยแม่และเด็ก และงานโภชนาการ บริการด้านการป้องกันโรคติดต่อ การสนับสนุนการผลิตอาหารเสริมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน และการสงเคราะห์ผู้ป่วยที่ยากไร้ กิจกรรมเหล่านี้ผู้นำภาคีรัฐบาลมีบทบาทมากกว่าผู้นำภาคเอกชน

4. การบริการชุมชนด้านเผยแพร่ข่าวสาร เช่น การให้ข่าวสาร การให้โรงเรียนเยี่ยมวัดศุภกฤตเพื่อเผยแพร่ข่าวสารแก่ประชาชน และการให้ความร่วมมือในการจัดทำเอกสาร เพื่อให้ความรู้และข่าวสารแก่ประชาชน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้นำภาคเอกชนมีการปฏิบัติจริงน้อยกว่าภาคีรัฐบาล

ส่วนบทบาทที่ผู้นำทั้งสองภาค มีการปฏิบัติจริงไม่แตกต่างกัน ได้แก่

1. บทบาทด้านการปลุกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อเยาวชน
2. บทบาทด้านการปลุกฝังให้ประชาชนเกิดความรับผิดชอบต่อชุมชน
3. บทบาทด้านการปลุกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี
4. บทบาทการบริการชุมชนด้านวัฒนธรรม
5. บทบาทการบริการชุมชนด้านนันทนาการ

เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ผู้นำภาคเอกชนและผู้นำภาคีรัฐบาลมีบทบาทต่างกันแตกต่างกันเช่นนี้ เป็นเพราะ ผู้นำภาคเอกชนยังขาดความเข้าใจโครงการพัฒนาชุมชนของโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้ชี้แจง ขอความร่วมมือมายังภาคเอกชนอย่างทั่วถึง เมื่อโรงเรียนมองข้ามการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงพลาดโอกาสที่จะได้ใช้กำลังทรัพยากรภายในท้องถิ่นไปอย่างน่าเสียดาย ดังนั้น ในการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน โรงเรียนจึงต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำชุมชน และมองเห็นว่าชุมชนก็มีความสำคัญต่อโรงเรียน ดังนี้¹

¹ สุวัฒน์ มุททเมธา, ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โตร์, 2524), หน้า 41-50.

1. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการกำหนดปรัชญาและจุดหมายของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้น จึงจำเป็นที่โรงเรียนต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ อย่างเพียงพอ จึงจะสามารถกำหนดปรัชญาและจุดหมายของโรงเรียนได้

2. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในด้านการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอนในโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นผู้นำสังคม เป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและในการพัฒนาชุมชนให้เป็นที่พึงประสงค์ หลักสูตรของโรงเรียนนอกจากเพื่อการพัฒนาผู้เรียนโดยเฉพาะแล้ว ยังต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

3. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในด้านการพัฒนากำลังคน โดยที่โรงเรียนจะต้องพัฒนาคนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และยังคงต้องสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลอีกด้วย การสร้างโรงเรียนประเภทต่าง ๆ และระดับต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาความสามารถเฉพาะอย่างของผู้เรียน และเพื่อให้ผู้เรียนออกไปประกอบอาชีพตามความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาที่เรียนมา

4. ชุมชนมีบทบาทในการช่วยโรงเรียนพัฒนาและปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิต และความเป็นอยู่ภายในชุมชนด้วยการใช้กระบวนการของการให้การศึกษาอบรม

5. ชุมชนมีบทบาทในการช่วยโรงเรียนพัฒนาและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน โรงเรียนมีฐานะเป็นผู้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน และกระตุ้นให้ชุมชนเข้าใจ เห็นความสำคัญ พร้อมทั้งจะนำไปเป็นแบบอย่าง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ในชุมชนให้ดีขึ้น

6. ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติที่แท้จริงในชีวิตของนักเรียน ดังนั้น โรงเรียนต้องนำนักเรียนออกสู่ชุมชน ศึกษาชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นและเหมาะสม ตามวัยและความสามารถของนักเรียน เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนให้เหมาะสม

7. ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญสำหรับโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนภายในโรงเรียนได้อย่างมากมาย ทั้งที่เป็นทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรธรรมชาติ

8. ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนด้วยการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนให้สอดคล้องกับกระสวนชีวิตของคนทั่วไปในชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในชีวิตรจริง และไม่กลายเป็นคนแปลกหน้าที่เข้ากับคนอื่นไม่ได้ ดังนั้น การพัฒนาใด ๆ ในโรงเรียนจึงควรมุ่งไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงในชุมชนควบคู่ไปด้วยเป็นสำคัญ

9. ชุมชนมีบทบาทต่อโรงเรียนในการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม ด้วยการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชน แยกแยะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ให้สมาชิกของสังคมมองเห็นคุณค่า และภาคภูมิใจในการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น

10. ชุมชนมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การเงิน วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแรงกาย แรงใจ จากประชาชนในชุมชน โรงเรียนที่ประชาชนในชุมชนให้การสนับสนุนส่งเสริมจะสามารถพัฒนาก้าวหน้าไปได้อย่างดี และสามารถจัดกิจกรรมด้านการพัฒนาต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

11. ชุมชนมีบทบาทต่อโรงเรียนในฐานะที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของหน่วยงานองค์การและสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งโรงเรียน ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ มีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนในชุมชน ดังนั้น ทุกหน่วยงานในชุมชนจะต้องมีการประสานสัมพันธ์กัน ร่วมกันทำงานตามบทบาท โดยเฉพาะโรงเรียนจะต้องเรียนรู้ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของนักเรียนในอนาคต

12. ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการควบคุม สนับสนุนและส่งเสริมโรงเรียน โรงเรียนเป็นสถาบันของชุมชนที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่สมาชิกของชุมชน โดยมุ่งหวังให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป เมื่อโรงเรียนทำหน้าที่ได้ถูกต้อง ชุมชนย่อมมองเห็นคุณค่าและให้การสนับสนุน

ความสำคัญของชุมชนข้างต้น เป็นสิ่งที่โรงเรียนพึงนำมาพิจารณาเพื่อปรับปรุงบทบาทในด้านการพัฒนาชุมชน คือ การให้ความรู้แก่ประชาชน และบริการชุมชน โรงเรียนต้องสร้างความสัมพันธ์เป็นอันดีกับผู้นำชุมชน ถือการมีส่วนร่วมของชุมชน

(Local Participation) และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญจากการได้มีโอกาสสังเกตสภาพของโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในเขตการศึกษา 7 และสอบถามจากผู้นำท้องถิ่น ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า ในชนบทบางท้องที่เป็นเมืองการเกษตร ประชาชนก็มีฐานะดีพอสมควร การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นก็เข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนของโรงเรียนจึงเป็นสิ่งที่น่าจะเป็นไปได้ แต่สาเหตุที่โครงการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรนั้นน่าจะเป็นเพราะ ¹

1. ในด้านการประชาสัมพันธ์โครงการ มพช. ของโรงเรียนยังมีการประชาสัมพันธ์น้อยมาก โรงเรียนควรมีการชี้แจงกิจกรรมและขอความร่วมมือจากหน่วยราชการอื่น และผู้นำท้องถิ่นให้มากขึ้น

2. ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ควรจะเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน และเข้าหาประชาชน เพื่อโน้มน้าวชักจูงประชาชนให้รวมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียน แต่ที่เป็นอยู่ ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ยังขาดความพร้อมในงานพัฒนาชุมชน

ในการให้ความรู้และบริการชุมชนด้านความรู้ทั่วไปและอาชีพนั้น มีหน่วยราชการหลายหน่วยงานที่กำลังดำเนินการอยู่ในพื้นที่ชนบท เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน หน่วยงานเหล่านี้ก็พยายามใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น และปลูกฝังความเชื่อมั่นในการช่วยตนเองและการทำงานร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่น โดยเชื่อว่า ความสำเร็จของการพัฒนาชนบทนั้นมิได้เกิดจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการประสานงานกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท เกษตรตำบลศรีนคร ได้ให้ความเห็นว่า ² ในการดำเนินงานพัฒนาชนบทตามแนวการพัฒนาแบบผสมผสานนั้น ส่วนใหญ่

¹ สัมภาษณ์ ธวัช ชุนะวรรณ, กำนันตำบลศรีนคร อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย, 15 พฤษภาคม 2527.

² สัมภาษณ์ สุชาติ วรรณสิทธิ์, เกษตรตำบลศรีนคร อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย, 4 มิถุนายน 2527.

ที่เป็นอยู่จะเป็นการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร พัฒนาการ และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย บุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทยังไม่ค่อยมีบทบาทมากนัก อาจจะเป็นเพราะว่าทางโรงเรียนมีเครื่องมือ เครื่องใช้ ครูเกษตร ครูทางสายอาชีพเพียงพอกับงานของโรงเรียนแล้วก็ได้ แต่โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทก็เคยขอคำปรึกษาและขอยืมวัสดุ อุปกรณ์ เช่น ยาเคมี เมล็ดพันธุ์ เป็นต้น

ในแง่การประสานงานกับเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขนั้น โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พนักงานอนามัย ผดุงครรภ์ ประจำตำบลและอำเภอ ในการบริการให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียนภายในโรงเรียน และขอคำปรึกษาทางด้านสุขภาพอนามัยเล็กน้อย ยังไม่มีการประสานงานกันอย่างจริงจัง¹ สำหรับการดำเนินงานพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพอนามัยของเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข กำลังดำเนินการในเรื่องน้ำสะอาด การวางแผนครอบครัวอนามัยแม่และเด็ก งานโภชนาการ ให้ภูมิคุ้มกันโรค และสนับสนุนการผลิตอาหารเสริม เป็นต้น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พนักงานอนามัยก็มีทุกตำบล แต่ก็มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับงานที่ต้องให้บริการประชาชน ในด้านการประสานงานร่วมมือกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทนั้น แพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลประจำอำเภอบางกรมให้ความเห็นว่า² งานพัฒนาในพื้นที่ชนบทไม่ได้ผลเต็มที่นั้น เนื่องจากผู้บริหารหัวหน้าแต่ละหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกันต่างก็ยึดกรอบงานของกระทรวงตนเป็นหลัก ต่างคนต่างทำ ไม่มีการประสานงานกันอย่างจริงจัง โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทก็ไม่ได้เป็นหน่วยงานขึ้นตรงกับส่วนท้องถิ่น ก็เป็นการลำบากที่จะให้หน่วยงานอื่นเข้าใจและสนใจได้เต็มที่ทั้ง ๆ ที่โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ก็พยายามเสนอตัว

¹ สัมภาษณ์ ประดับ สุ่มประดิษฐ์, พยาบาลผดุงครรภ์ประจำสถานีอนามัยตำบลบ้านโคก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์, 8 มิถุนายน 2527.

² สัมภาษณ์ พ.ญ.อรพรรณ พงศ์วิบูลย์, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลประจำอำเภอบางกรม จังหวัดพิษณุโลก, 11 มิถุนายน 2527.

เพื่อบริการชุมชน วิธีแก้ไขตามความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ใ้หน่วยงานทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนสำรวจปัญหาหารือกัน ว่าอะไร เป็นความต้องการเป็นความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของท้องถิ่น จากนั้นให้มีการ Set โครงการใหญ่ และย่อยรวมกัน เพื่อแบ่งกันปฏิบัติงาน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบางกระพุ่ม กล่าวว่ ขณะนี้ทางอำเภอบางกระพุ่มกำลังสำรวจความจำเป็นพื้นฐานเพื่อประสานงานร่วมกันระหว่าง 4 กระทรวงหลักแล้ว

การที่ผลการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏออกมาว่า ผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทด้านการให้ความรู้และบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท น้อยเกือบทุกด้านและแตกต่างกับผู้นำภาครัฐบาล เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ ธวัช ทันโตภาส¹ ปรีชา เศรษฐีธร และคณะ² ก็พบจากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของครูในการปฏิบัติงานบริการชุมชนและพัฒนาชุมชน คือ กรรมการโรงเรียนและประชาชนในชนบทมีฐานะยากจน ทำให้ไม่สามารถให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนในการบริการชุมชนได้ และการที่ผู้นำภาคเอกชนมีการศึกษาค่ำกว่าเจ้าหน้าที่รัฐบาลและบุคลากรในโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท³ จึงทำให้เกิดความไม่มั่นใจในความสามารถของตนและรอดูแบบอย่างจากข้าราชการหน่วยงานต่าง ๆ การที่ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนมีความคิดว่าตนเองไม่มีความสามารถ เช่นนี้จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างโรงเรียนที่เป็นหน่วยงานของรัฐกับประชาชน ทำให้ประชาชนไม่กล้าเสนอตัวช่วยงานโรงเรียนหรือรับบริการของโรงเรียน เกี่ยวกับปัญหาที่ไม่สามารถถึงผู้นำท้องถิ่น

¹ ธวัช ทันโตภาส, "บทบาทของโรงเรียนชุมชนในประเทศไทยต่อการพัฒนาชุมชน เขตการศึกษาที่ 12," (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 85-88.

² ปรีชา เศรษฐีธร และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่อง "การศึกษาลู่ทางพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครู เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้," (วิทยาลัศครุสุรินทร์, 2524), หน้า ข-ค. (อัครลำเนา).

³ จากตารางที่ 4-5.

และประชาชนมาร่วมกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ใดนั้น กรมการปกครองก็ได้เคยประเมินผลไว้ว่า สาเหตุที่ไม่สามารถหาผู้นำท้องถิ่นมาร่วมเป็นกรรมการหมู่บ้าน ช่างงานพัฒนาใดนั้น เนื่องจาก ¹

1. ราษฎรมีภาระเกี่ยวกับการทำมาหากินมาก
2. ราษฎรขาดความเชื่อถือในตัวเจ้าหน้าที่ เพราะเห็นว่าเจ้าหน้าที่เหล่านี้ไม่เคยสนใจ เอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของราษฎรมาก่อน
3. ไม่เข้าใจหลักการพัฒนาชุมชนดีพอ
4. มีปมค้อยในตัวเอง เก่งกว่าจะปฏิบัติงานไม่ได้
5. เบื่อหน่ายการประชุม เพราะไม่เคยเห็นผล
6. มีการแตกแยกระหว่างกรรมการด้วยกัน
7. ต้องการจะทดลองดูว่าถ้าตนไม่รวมในการพัฒนาด้วย จะมีโทษตามกฎหมายหรือไม่ เพราะเคยเห็นคนอื่นหลีกเลี่ยงมาแล้วไม่ได้รับโทษ
8. ใ้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำท้องถิ่น หรือคณะกรรมการโดยไม่เต็มใจ แต้ยอมเพราะถูกขอร้อง

ข้อขัดข้องดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่องานพัฒนาของหน่วยงานที่มีหน้าที่พัฒนาชนบท ซึ่งก็รวมถึงงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทด้วย และความรู้สึกของราษฎรส่วนใหญ่ที่คิดว่าหน่วยงานรัฐบาลเป็นผู้ให้บริการแก่ประชาชนเพียงฝ่ายเดียว ประชาชนเป็นแต่เพียงผู้รับนั้นก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่สนใจกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเท่าที่ควร

4. ปัญหาของผู้นำชุมชนในการสอนประชาชนและบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท และขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา

¹ สุชาติ ประชากุล, "ปัญหาในการบริหารงานพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะในด้านการจัดองค์การบริหารงานบุคคลและบริหารงานคลัง," (วิทยานิพนธ์คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507), หน้า 137.

ถึงแม้ว่าโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทจะได้กำหนดหลักการวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการไว้เป็นอย่างดี แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้ว การดำเนินงานของโรงเรียนก็มีปัญหาอุปสรรคมากมาย โดยเฉพาะเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชนบทซึ่งเป็นบทบาทใหม่ที่โรงเรียนต้องอาศัยการสนับสนุน ความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชนและหน่วยงานอื่นในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ หรือบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ จากการศึกษาปัญหาของผู้นำชุมชนในการสอนประชาชนและบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท พบว่า ปัญหาที่สำคัญและประสบคนขวางมากในการปฏิบัติจริงตามความเห็นของผู้นำชุมชน คือ ¹

1. การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริม สนับสนุนการอบรมและฝึกวิชาชีพของประชาชน
 2. ขาดเงินงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนโครงการพัฒนาต่าง ๆ
 3. งานประจำของเจ้าหน้าที่รัฐบาลและผู้นำภาคเอกชนมีมาก จึงมีเวลาบริการชุมชนน้อย
 4. ขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง
- จากลำดับความสำคัญของปัญหาดังกล่าว แสดงว่าผลการวิจัยครั้งนี้ไม่แตกต่างกับผลการประเมินโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ² และผลการวิจัยของ วรณี ทองดี ³ สุมนตา แยมเจริญ และ อิศราพร

¹ จากตารางที่ 19.

² กรมสามัญศึกษา กองแผนงาน, รายงานการประเมินผลโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร: กรม, 2524), หน้า 52.

³ วรณี ทองดี, "ศึกษาเปรียบเทียบถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน มพช. รุ่น 1, รุ่น 2, รุ่น 3 เกี่ยวกับการใช้โรงเรียนเพื่อการพัฒนาชุมชน," หน้า 118.

⁴ สุมนตา แยมเจริญ, "ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. กับครูโรงเรียนมัธยมในท้องที่ใกล้เคียง," หน้า 137-138.

จันทร์พราว¹ ที่สรุปว่า โครงการที่ประสบกับปัญหาสำคัญ คือ ขาดเงินงบประมาณ ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพในการสอนวิชาชีพแก่ประชาชน การขาดความพร้อมของบุคลากรในโรงเรียน และปัญหาเรื่องขาดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากกระทรวงศึกษา ได้กำหนดหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบทไว้ 3 ประการ คือ²

1. สอนและอบรมนักเรียน
2. สอนประชาชน
3. บริการชุมชน

บทบาทหน้าที่ด้านการสอนและอบรมนักเรียนเป็นงานรับผิดชอบโดยตรงอยู่แล้ว แต่บทบาทด้านการพัฒนาชนบท คือ การให้ความรู้และบริการชุมชนนั้น เป็นบทบาทใหม่สำหรับโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ซึ่งส่วนมากจะเป็นโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง ประสบกับปัญหาขาดแคลนกำลังความสามารถอยู่แล้ว เมื่อโรงเรียนต้องทำหน้าที่เพิ่มขึ้น ทั้งเป็นศูนย์กลางทางวิชาการและให้บริการแก่ชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการลงทุนลงแรงสูง เพื่อประชาสัมพันธ์และทำกิจกรรมให้ประชาชนเห็นผลงาน โรงเรียนต้องติดต่อประสานงานกับชุมชน เขาร่วมงานพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นการกระตุ้น โน้มน้าวให้ประชาชนสนใจและให้ความร่วมมือกับกิจกรรมพัฒนาของโรงเรียน แต่เนื่องจากบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นครูที่ทำหน้าที่ด้านปฏิบัติ

¹ อิศราพร จันทร์พราว, "ความคิดเห็นของครู ผู้บริหารการศึกษาและผู้นำชุมชนเกี่ยวกับบทบาทและการปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทในเขตการศึกษา 7," หน้า 101.

² กระทรวงศึกษาธิการ, ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท พ.ศ. 2525, หน้า 1.

การสอน (ครู ป.) ทำงานสอนถึง 16-20 คาบต่อสัปดาห์¹ ทำให้ไม่สามารถ
 สละเวลาร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้เต็มที่ และบุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนา
 ชนบท เองก็ยังไม่เข้าใจความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชน
 อย่างแท้จริง ทำให้เกิดความลังเลใจในการปฏิบัติงาน²

แต่เดิมนั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่มีบทบาทในการสอนประชาชนและ
 บริการชุมชน การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษามาใช้หลักสูตร พุทธศักราช 2521
 ก็เป็นปัญหามากอยู่แล้ว ในเรื่องของการขาดครูที่มีประสบการณ์ด้านวิชาชีพ ขาด
 แคนวาสต์ อุปกรณ์ที่ใช้ในโรงฝึกงาน ขาดเครื่องมือที่มีคุณภาพเพื่อใช้ฝึกวิชาชีพ
 ครั้นเมื่อโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบทมีบทบาทมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวจึงไม่
 สามารถลบลบไปได้ ถึงแม้โรงเรียนจะได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการ³ ประชาชน
 เองก็ยังไม่เข้าใจการดำเนินงานของโรงเรียนดีพอ จึงไม่สนใจและไม่ให้ความ
 ร่วมมืออย่างเต็มที่⁴ ซึ่งอาจเป็นเพราะขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ดังที่มีผู้ทรงคุณวุฒิ
 หลายท่านได้แสดงความเห็นไว้แล้วข้างต้น

ความไม่สนใจเพราะความไม่รู้ของประชาชนในชนบท ความยากจน
 และที่สำคัญที่สุดคือความไม่รู้ในปัญหาพื้นฐานของตนเอง ทำให้ประชาชนไม่สามารถ

¹ สุ่มงทา แยมเจริญ, "ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาท
 หน้าที่ในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. กับครูโรงเรียนมัธยมในท้องที่ใกล้เคียง," หน้า 80.

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กองแผนงาน, รายงาน
การประชุมปฏิบัติการผู้บริหารโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.), หน้า 132.

³ สัมภาษณ์ วิศิษฎ์ ดวงสงค์, ศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา,
 24 พฤษภาคม 2527.

⁴ สัมภาษณ์ ชูศักดิ์ บุตราคำ, ศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา ผู้ประสาน
 งานโรงเรียน มพช. เขตการศึกษา 7, 18 มิถุนายน 2527.

ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเองได้ และตกเป็นฝ่ายยอมรับตลอดมา¹ คว้ยเหตุนี้หน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาชนบทรวมทั้งโรงเรียนในท้องถิ่นชนบทจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำของชุมชน ที่จะนำความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มาสู่ชนบท ต้องเป็นผู้นำให้ชาวบ้านรู้จักและคนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเขา เพื่อที่เขาจะไ้ร่วมมือกับรัฐบาลแก้ปัญหาและทำกิจกรรมพัฒนา เพื่อสนองความต้องการของเขาเอง มิใช่มีความเข้าใจว่าเขากำลังร่วมกิจกรรมพัฒนาเพื่อหน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยวกับความต้องการที่นักพัฒนาต้องคนหาในทางวิชาการจำแนกออกเป็น 3 ระดับ คือ²

1. ความต้องการที่แท้จริง (Felt Need) ได้แก่ ความต้องการที่แท้จริงที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ และชาวบ้านปรารถนาที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ความต้องการหรือปัญหานั้นสำเร็จไปตามวัตถุประสงค์ เช่น ชาวกลาในนาเสียหายเพราะแมลงทำลาย ชาวบ้านจะรู้สึกทันทีว่าตนเกิดปัญหานี้ และต้องการแก้ไข

2. ความต้องการที่แอบแฝง (Unfelt Need) ความต้องการอันนี้อาจจำเป็นต่อการพัฒนา แต่ประชาชนอาจจะมองไม่เห็นว่ามี ความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องทำ หากงดเว้นก็จะไม่ทำให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อนมากนัก หรือเป็นเรื่องที่ประชาชนขาดความเข้าใจอันเนื่องมาจากความเคยชิน เช่น การดื่ม น้ำที่ไม่สะอาด เพราะว่าเคยดื่มกันมาและไม่มีใครชี้แจงว่าในน้ำนั้นมีเชื้อโรค และเมื่อได้รับการชี้แจงแล้วก็ไม่เชื่อ ซึ่งนักพัฒนาจำเป็นต้องใช้ความอดทนและต้องใช้ความพยายามอย่างสูงที่จะทำให้ชาวบ้านยอมรับและเข้าใจปัญหาเหล่านี้

¹ โฆษิต บันเปี่ยมรัษฎ์, "แผนพัฒนาชนบทยากจน," ชนบทไทย 2524 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525), หน้า 41.

² ชาตรี มุลสถาน, "ความคาดหวังของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านต่อ บทบาทพัฒนากร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 26-27.

3. ความต้องการที่ไม่เคยรู้ลึก (Unawared Need) ได้แก่ ความต้องการที่ประชาชนไม่เคยรู้ลึก ไม่เคยต้องการ ไม่เคยนึกว่าเป็นปัญหา แต่ในวิธีการพัฒนาจำเป็นต้องริเริ่มใหม่ขึ้น เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น การปรับปรุงตัวเองให้มีความขยันหมั่นเพียร ปรับปรุงบ้านเรือนให้สะอาด การรวมกลุ่ม การรับการฝึกอบรม ความเสียสละเพื่อส่วนรวม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากสามัญสำนึกของประชาชน

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรงเรียน มพช. มีปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน และไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานท้องถิ่นที่เท่าที่ควรนั้น นอกจากจะเป็นเพราะว่าโรงเรียนขาดผู้นำและบุคลากรที่มีบุคลิกภาพเหมาะสม และขาดประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจในงานด้านพัฒนาชุมชน¹ แล้ว ยังเป็นเพราะความไม่สอดคล้องกันของรูปแบบการบริหารงานกับกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น^{2, 3} โรงเรียน มพช. และหน่วยงานบางหน่วยขึ้นตรงต่อส่วนกลาง โอกาสที่ส่วนท้องถิ่นจะเข้าใจ จึงมีน้อย ทำให้เป็นปัญหาด้านการประสานงาน

ดร.สมพร แสงชัย ได้อธิบายชี้แจงการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ว่าจำแนกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้⁴

¹ สุมณฑา แยมเจริญ, "ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียน มพช. กับครูโรงเรียนมัธยมในท้องที่ใกล้เคียง," หน้า 135.

² สัมภาษณ์ ดร.สมพร แสงชัย, นายอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย, 23 เมษายน 2527.

³ สัมภาษณ์ นายประสพ บัณฑิตน์, นายอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก, 11 มิถุนายน 2527.

⁴ สัมภาษณ์ ดร.สมพร แสงชัย, นายอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย, 23 เมษายน 2527.

1. หลักการรวมอำนาจปกครอง (Centralization) หมายถึง หลักที่วางระเบียบบริหารราชการโดยมอบอำนาจปกครองไว้แก่ราชการบริหารส่วนกลาง อันได้แก่ กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ และมีพนักงานเจ้าหน้าที่ของราชการบริหารส่วนกลางขึ้นต่อกัน ตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา

2. หลักการแบ่งอำนาจปกครอง (Deconcentration) เป็นการมอบอำนาจในการวินิจฉัยและบริหารราชการบางลักษณะให้แก่หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาค หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคก็คือตัวแทนของรัฐบาลกลาง ซึ่งรัฐบาลส่งออกไปประจำอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของรัฐบาลกลาง และมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยสั่งการต่าง ๆ ตามที่รัฐมอบหมาย ดังนั้น จึงอาจพิจารณาได้ว่า หลักการแบ่งอำนาจให้แก่ส่วนภูมิภาคนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการรวมอำนาจปกครอง

3. หลักการกระจายอำนาจปกครอง (Decentralization) คือการที่รัฐได้มอบอำนาจปกครองบางอย่างให้แก่องค์การปกครองท้องถิ่น ในองค์การปกครองท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่และจัดทำบริการสาธารณะต่าง ๆ เพื่อบริการประชาชน

หากพิจารณาหลักการดังกล่าว จะเห็นว่า การปกครองท้องถิ่นของไทยเป็นการจัดระเบียบบริหารในลักษณะของการกระจายอำนาจ (Decentralization) เพื่อให้องค์การปกครองท้องถิ่นเป็นสถาบันการเมืองระดับพื้นฐานที่จะฝึกฝนพลเมืองให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในกลไกและกระบวนการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลาง สนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและถูกเป้าหมาย¹

¹ ประหยัด หงษ์ทองคำ, การปกครองท้องถิ่นไทย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 6.

ในปัจจุบันนี้มีโครงการและหน่วยงานของรัฐในชนบทหลายหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นการขยายอำนาจจากส่วนกลาง (Deconcentration) ซึ่งก็รวมถึงโครงการ มพช. ด้วย โอกาสที่ส่วนท้องถิ่นจะเข้าใจจึงมีน้อย และเมื่อพิจารณาจากโครงสร้างก็น่าจะเป็นปัญหาในเรื่องการประสานงานกับหน่วยงานอื่นในส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ได้ทำขึ้นโดยคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ใน 3 ประการ คือ

1. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารโรงเรียน มพช. ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยมศึกษาและการพัฒนาชุมชน ได้ทราบว่า ผู้นำชุมชนภาคีรัฐบาลและผู้นำภาคเอกชนมีบทบาทเพียงใดต่อการสอนประชาชนและบริการชุมชนของโรงเรียน

2. เป็นแนวทางให้โรงเรียนในโครงการมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท กลุ่มที่ 2 (มพช.2) ที่ดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ. 2526-2529 ได้ปรับปรุงบทบาทในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3. เป็นข้อมูลสำหรับคนคว่าเพิ่มเติม

ผู้วิจัยจึงได้แยกข้อเสนอแนะเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้นำชุมชนและโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ในการดำเนินงานเพื่อให้ความรู้และบริการชุมชน และตอนที่ 2 เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยต่อไป

ตอนที่ 1 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้นำชุมชนและโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทในการดำเนินงานเพื่อให้ความรู้และบริการชุมชน

การให้ความรู้และบริการชุมชนเป็นบทบาทใหม่สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบทที่ยังมีอุปสรรคข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานอีกมาก ทั้งที่เกิดจากฝ่ายบุคลากรในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทเอง และข้อขัดข้องอันเกิดจากการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความไม่เข้าใจ และไม่ให้ความร่วมมือของผู้นำและประชาชนในท้องถิ่น จึงทำให้งานพัฒนาชนบทของโรงเรียน มพช. ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่รัฐบาล ดังนี้

ผู้นำท้องถิ่น

1. ผู้นำเป็นบุคคลที่สามารถชักจูง เชื่อมโยงให้ชุมชนเคลื่อนไหวเกิดพลัง

สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น ผู้นำควรทำความเข้าใจกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ เป็นอย่างดี และทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักในความสำคัญของการพัฒนา เพื่อให้ความร่วมมือและช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน

2. ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม ติดตามความเคลื่อนไหวของโรงเรียน มพช. และหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ ในท้องถิ่น

3. ผู้นำท้องถิ่นต้องให้ความสนใจเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว เข้าใจปัญหาอันแท้จริงของท้องถิ่น และยอมรับฟังความเห็น ข้อเสนอแนะของราษฎรในท้องถิ่น

4. ประชาชนควรเลือกผู้นำที่มีความเสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างแท้จริง ไม่คำนึงแต่ผลประโยชน์ของตนเอง

เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท

1. หน่วยงานที่ทำหน้าที่ร่วมกันในการพัฒนาชนบท ได้แก่ หน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ควรจัดการอบรมเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับนโยบายร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจและทัศนคติที่ดีในการให้ความร่วมมือ ประสานงานกันพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

2. ควรมีการวางแผนปฏิบัติงานร่วมกันในการให้ความรู้และบริการชุมชนอย่างจริงจัง

3. สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่ประชาชน การเลือกทำกิจกรรมที่มีทางสำเร็จไต่กายและตรงกับความต้องการของชุมชน จะเป็นผลสร้างความเชื่อมั่นในโครงการทำให้ประชาชนเกิดกำลังใจที่จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ และโรงเรียน มพช.

4. เจ้าหน้าที่รัฐบาลที่ทำหน้าที่พัฒนาชนบทควรสร้างความเป็นกันเองและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและโรงเรียน

ในปัจจุบันโรงเรียนมัธยมในท้องถิ่นชนบทมิใช่เป็นแต่เพียงสถานที่ให้บริการการศึกษาแก่บุตรหลานของประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐและมีทรัพยากรพร้อมอยู่ทั้งค่านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคนิค วิทยาการ ควรต้องมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน อันจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้งของโรงเรียนและชุมชน จากผลการวิจัยบทบาทของผู้นำชุมชนในการให้ความรู้และบริการชุมชนร่วมกับโรงเรียน มพช. ครั้งนี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน

ว่า โรงเรียนยังได้รับความร่วมมือจากชุมชนไม่เต็มที่นัก โดยเฉพาะจากภาคเอกชน ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในโครงการพัฒนาชุมชนของโรงเรียน การประชาสัมพันธ์โครงการ มพช. ยังไม่ทั่วถึง และบุคลากรของโรงเรียนเองก็ยังขาดความพร้อมสำหรับงานพัฒนาชุมชน ดังนั้น เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานพัฒนาชนบท คือ การให้ความรู้และบริการชุมชนอันเป็นบทบาทใหม่สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นชนบท บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1. โรงเรียนต้องมีการวางโครงสร้างในการบริหารโรงเรียน และดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวทางที่จะส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นประการสำคัญ พยายามดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนให้มากขึ้น วิธีการสร้างความสัมพันธ์มีหลายวิธี เช่น ตั้งคณะกรรมการโรงเรียน การออกนิเทศงานของนักเรียน การเยี่ยมบ้าน การร่วมงานของท้องถิ่น เป็นต้น

2. ควรมีการอบรมบุคลากรในโรงเรียน เพื่อการพัฒนาความรู้ ความคิด ประสิทธิภาพ ความชำนาญและทัศนคติ อันจะเป็นประโยชน์ต่องานพัฒนาชุมชน และเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดังกล่าว สำนักงานโครงการพิเศษ (สคศ.) ผู้รับผิดชอบโครงการ ควรกำหนดเนื้อหาของการฝึกอบรมให้ครอบคลุมวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

ก. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีพื้นฐานความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน เช่น ความหมาย หลักการ วิธีการพัฒนาชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การจัดองค์กรทางสังคมและกิจกรรมชุมชน การแสวงหาและการปรับใช้ทรัพยากร เทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นต้น

ข. การฝึกวิชาชีพต่าง ๆ (Vocational training) เพื่อเป็นการสร้างความรู้และทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับงานอาชีพ เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในชนบท เช่น วิชาเกษตร ปศุสัตว์ ช่างยนต์ ช่างไม้ คหกรรมศาสตร์ การชลประทาน เป็นต้น

ค. วิชาที่จะช่วยเสริมสร้างทักษะในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน เช่น มนุษยสัมพันธ์ การประสานงาน การวิเคราะห์และเทคนิคการแก้ปัญหา การค้นหาและการฝึกผู้นำท้องถิ่น รวมถึงเทคนิคและรูปแบบของการจัดการศึกษาเพื่อประชาชนในชุมชน เป็นต้น

3. การอบรมครู บุคลากรในโรงเรียน มพช. ควรจัดเป็นกระบวนการต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้รับความรู้ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติได้ จนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

4. ปัญหาในเรื่องการประสานงาน ควรแก้ไขโดยโรงเรียนต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกผู้ประสานงานที่มีบุคลิกภาพเหมาะสม ที่นอกจากจะมีความรอบรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นนักประชาสัมพันธ์ที่ดี มีการวางตัวดีแล้ว ควรมีคุณลักษณะพิเศษ เช่น มีความกระตือรือร้น ระวังแจ่มใส มีความเชื่อมั่นและการยอมรับ ไม่เห็นแก่ตัว ออกหน้า มีความเมตตากรุณา มีไมตรีจิต และรู้จักใช้เทคนิคในการติดต่อสื่อสาร

ในการดำเนินการให้เกิดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท อาจใช้วิธีการได้หลายวิธี เช่น การประชุมเปิดอภิปรายอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อทำความเข้าใจปัญหาหารือกัน การให้คำปรึกษา แนะนำ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน เพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่าย การมอบหมายแรงแรงงานกันรับผิดชอบ ตลอดจนช่วยกันให้การศึกษาระชาสัมพันธ์งานพัฒนาแก่ประชาชนทั่วไป

5. ควรมีการกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบในงานพัฒนาชุมชนสำหรับบุคลากรในโรงเรียนอย่างชัดเจน และผู้บริหารโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชน โดยไม่เจาะจงว่าจะต้องเป็นครูสายการงานและอาชีพเท่านั้น เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนได้ตระหนักในความสำคัญของบทบาทการพัฒนาชุมชน

ขอเสนอแนะของผู้นำชุมชนที่ผู้วิจัยรวบรวมได้ส่วนใหญ่เน้นแนวทางแก้ไข ปัญหาคานบุดกลางกรในโรงเรียนและการประสานงาน ซึ่งก็เป็นปัญหาที่โรงเรียนมัธยม เพื่อพัฒนาชนบท กำลังประสบอยู่ขณะนี้ ดังนั้น เมื่อโรงเรียนในท้องถิ่นชนบท ต้องทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์กลางทางคานวิชาการ และมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนเช่นนี้ บุดกลางกรในโรงเรียน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงต้องปรับปรุงและขยายบทบาทหน้าที่ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะหนึ่งในสี่กระทรวงหลัก ควรสนับสนุนให้โรงเรียนทุกระดับในท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อให้สถานศึกษาได้บริการ สังคมและช่วยพัฒนา ความเป็นอยู่ของชาวชนบทอย่างแท้จริง

ตอนที่ 2 ขอเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการพัฒนาชนบทของบุดกลางกร โรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท (มพช.) กับบุดกลางกรของโรงเรียนประถมศึกษา ที่เข้าโครงการ กศ.พช. ในท้องที่เดียวกัน
2. ควรมีการศึกษาความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจาก 4 กระทรวงหลัก เพื่อหารูปแบบและวิธีการประสานงาน เพื่อพัฒนาชนบทในระดับท้องถิ่น
3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้นำท้องถิ่นสามารถช่วย งานคานพัฒนาชนบทได้อย่างเต็มที่

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย